

ÇOCUK ve TİYATRO

Dr. Gıyasettin AYTAŞ

Özet:

Bu çalışmada çocuk ve tiyatro kavramları incelenerek çocuk-tiyatro ilişkisi gözden geçirilmiştir.

Abstract

In this study, child and theatre terms have examined and child-theatre relationship has been put forth.

Tiyatro, insana kişilik ve kimlik kazandıran en önemli sanat dallarından biridir. Önceleri büyüklere yönelik bir sanat faaliyeti olarak algılanan tiyatro, daha sonra çocuklar açısından da özel bir öneme sahip olduğu anlaşıldı.

Bilim adamları, çocuğun hayatında gerçekçi ve hayale dayanan oyunların iç içe olduğunu ileri sürmektedirler. Çocuk, dış dünyadan etkilenme sonucunda, taklit yeteneğini kullanarak canlandırma yaparken, hayal dünyasından kattıklarıyla da oyunlarını zenginleştirmektedir. Biyolojik gelişimine paralel olarak, zamanla oyunlarında hayal unsuru azalarak, gerçekçilik daha ön plana çıkmaya başlar.

Hayale dayalı oyunlarında, etrafında bulunan ve dikkatini çeken kimseleri taklit eden çocuğun, kimi zaman cansız varlıkları canlıymış gibi tasarlamaktan çok hoşlandığı gözlenmektedir. Oyunlarında araç olarak kullandığı eşyalara canlılık katmak, kendisini onların yerine koymak, çocuk için normal davranışlar arasında sayılır. Motor gürültüsü, tren sesi çıkarmak gibi.

Çocuk, hayal dünyasında oluşturduğu bir oyunu, tek başına canlandırdığı gibi, kimi zaman tasarladığı oyununa çevresinde bulunanları da katar. Bazen kişileştirmeler yaparak, canlandırdığı olayları yorumlar. Bu canlandırmada taklit yeteneği bütünüyle en

üst düzeyde ortaya çıkar. Sözler ve hareketler, bu taklit yeteneğine bağlı olarak şekillenir.

Çocuğun başvurduğu diğer bir oyun şekli de, nesneleri oyunlarında yardımcı unsur olarak kullanarak meydana getirdiği canlandırmalardır. Kimi oyunlarda kendi vücudunu devreden çıkararak, kullandığı nesnelere canlılık kazandırır. Bu tür oyunlar, çocukta tasarım becerisini geliştirdiği gibi, kurgulama, sorgulama ve yorumlama aşamalarını dolaylı bir biçimde geliştirmiş olur. Çocuğun ruh ve beden gelişimini sağlamak için, onun bu ve buna benzer oyunlarını zenginleştirmenin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Çocuk, tek başlarına oynadığı gibi, kendi yaşlılarıyla da çeşitli oyunlar oynar. İki ve daha çok çocuğun bir arada oynadıkları oyunlarda, oyun o anda belirlenir ve uygulamaya geçilir. Çocuklardan biri oyunun yönetmenidir. Diğer çocuklar, oyunu onun belirlediği sınırlar içinde oynarlar. Roller hemen oracıkta dağıtılır. Diyaloglar ise, oyunun temasına göre şekillenir. Bu tür oyunlar, çocuğun hem kendisi hem de çevresi ile olan ilişkilerini geliştirmede çok büyük katkı sağlamaktadır. Çocuğun hayatında oyunun yerini ve önemini vurgulayan araştırmalarda da bu noktaya dikkat çekilmiş ve önemi vurgulanmıştır.

Çocuğun hayatında önemli bir yer tutan oyunların canlandırılması ile, bir tiyatro eserinin hazırlanıp sahnelenmesi arasında büyük bir benzerlik bulunduğu gözlenmektedir. Tiyatronun, bir başka adıyla dramatizasyonun, çocuğun çok yönlü gelişmesinde önemli katkı sağladığı günümüzde çok daha iyi anlaşılmaktadır. Bu çok yönlü gelişim çizgisi içinde çocuğun aktif, kendine güvenen, çevresi ile sağlıklı ilişkiler kuran, öğrendiklerini hayata geçiren bir insan profili ortaya çıkmaktadır.

Hayal dünyasında geliştirdiği bir oyunu, herhangi bir metne bağlı olmadan, sahne ve dekor ihtiyacı hissetmeden hemen bulunduğu mekanda oynayan çocuk, çok

iyi rol yapma becerisine sahip olduğunu da ortaya koyar. Bu yüzden, günlük hayatında sıkça yaşadığı bu tür faaliyetleri sahnede gören çocuk, bir oyunu seyretmekten çok, o oyunda paylaşımcı olmayı daha çok tercih etmektedir. Kendisi için sahnelenen oyunların güzel, sade bir anlatımla sunulmasını isteyen çocuk, sahnede karmaşık olaylar, anlayamadığı ve izlemekte zorluk çektiği anlatım ve konuşmalardan hoşlanmaz.

Çocuk, sahnedeki kişileri bütün yönleriyle tanımak ve anlamak ister. Onların davranışlarının, konuşmalarının sebep ve sonuçlarını algılaması, onun tiyatrodan zevk almasına sebep olur. Çocuklar için oyun yazan sanatçılar, oyun yazarları eserlerini kaleme alırken, bu özellikleri dikkate almaları gerekmektedir. Yazılan bir oyun metninin tek başına başarılı olması yetmez. Aynı zamanda, yazılan oyunu sahnede canlandıran oyuncuların da yetenekli olmaları gerekmektedir. Çocuklar kendileri için hazırlanmış bir tiyatro eserinin sahnelenmesinde, her türlü ayrıntıya dikkat edilmiş olmasından mutlu olurlar. Çocuktur, ne verirsiniz alır, beğenir düşüncesi ile hareket edilmesi çok yanlıştır.

Çocuklar için tiyatronun istenen sonuca ulaşması için, bu faaliyetin metin aşamasından başlayıp, sahnelenme aşamasına kadar geçen süreç içerisinde görev alan herkesin çocukları sevmesi ve onların ruh dünyalarını anlayan kimseler olması gerekmektedir. Böyle olduğu takdirde, çocuklar için yapılan tiyatro faaliyeti, yapaylıktan uzak, doğal ve sıcacık bir güzelliğe sahip olur.

Çocuklar için yazılan tiyatro eserlerinde diyalogların çok fazla uzun olması doğru değildir. Uzun diyaloglar çocukları sıktığı gibi, söylenen sözlerin doğru algılanmasını da engeller. Aşırı yoruma kaçan, nasihatçı bir tutumla, didaktik bir öğeye sahip olan tiyatro oyunları çocukların ilgisini çekmemektedir. Bunun yerine sahnede olanları izlemek, olayın içinde yaşamak,

anlatılan olaya katılmak çocuklar için çok daha faydalıdır. Belki normal zamanda uzun bir masalı dinlemek çocuğun hoşuna gider. Çocuk, hiçbir zaman kısa da olsa sahnede bir masalı dinlemekten hoşlanmaz.

Biyolojik gelişim süreci içinde, insanın en hareketli olduğu dönem çocukluk dönemidir. Bu yüzden aksiyon tarzı oyunlar, çocuklar tarafından çok beğenilmektedir. Sahnelenen oyunda bir hareket varsa, o oyun çocuk için izlenirlik açısından etkili olmakta; ağır, ve anlatma unsurlarının çok kullanıldığı sahne eserleri, çocuklar tarafından sıkıcı bulunmaktadır. Özellikle şarkı, müzik ve dansın sahnede yerli yerince kullanılması çocukları etkilemektedir.

Çocuk eğitiminde oyunun yeri ve önemi tartışılmaz bir gerçektir. Bu yüzden, çocuğa kazandırılacak birçok davranış oyun yoluyla daha etkili bir biçimde verilebilir. Çocuğun hayatında oyunun yeri ve önemi konusunda, batı ülkelerinde önemli araştırmalar yapılmakta ve araştırma sonuçları da okullarda uygulanmaktadır.

Daha çok dolaylı davranış değiştirme oyunları, eğitimin vazgeçilmez unsuru hâline gelmiştir. Türkiye’de ise, birçok alanda olduğu gibi, çocuk tiyatrosunun gelişimi için, yeterli çalışmaların yapıldığını söylemek mümkün değildir. Son yıllarda, okullarımızda tiyatro faaliyetlerinin artmaya başladığını görmek bizi biraz olsun teselli etmektedir.

Tiyatronun en önemli işlevlerinden biri de çocuklara dayanışmayı öğretmesidir. Tiyatro, birlikte yapılan bir sanat faaliyeti olduğu için, görev alan çocuklar, birlikte bir işi başarmanın yanında, dayanışmanın ve birbirlerine destek olmanın önemini de kavramış olurlar. Çocuğun daha sonraki dönemlerinde paylaşımcı olması, bir ekip içinde rahatlıkla çalışmasında, tiyatro faaliyetlerinin yeri oldukça fazladır. Tek başına büyümüş çocukların, uyumsuz olmaları, paylaşımı bilmemelerinin altında yatan gerçek de, bu tür faaliyetlere aile

içinde ve okulda katılmamaları yatmaktadır.

Çocuklarımızı çok küçük yaştan itibaren, ruhsal ve fiziksel yönden geleceğe hazırlamamız gerekmektedir. Aile içinde başlayan eğitimin, daha sonra okul ve çevre ile birlikte yürüdüğünü dikkate alacak olursak, çocuğun her üç çevrede de üstleneceği rolleri gereğince yerine getirebilmesi için, ona destek olacak eğitim ortamlarının, çok iyi planlanması gerekmektedir.

Türkiye’de çocuk oyunlarının niteliği ve özellikleri ile ilgili bilimsel çalışmanın sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır. Oyun metninden tutun da, bu metinlerin sahnelenmesinde uyulması gereken kuralların yeterince belirlenmemiş olması, hazırlanan çocuk oyunlarının kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Günümüzde birçok çocuk oyunu, büyüklerin bile anlayamayacağı özellikte olmasının asıl nedeni de budur. Çocuk tiyatrosu konusunda bilimsel ve tematik çalışmalar yapıldığı takdirde, sahnelenen oyunların, yazar, yönetmen ve oyuncu üçgeninde istenen boyutları yakalayacağını söyleyebiliriz.

Herkes çocuk tiyatrosu yazamaz. Bir kimsenin çocuklara yönelik oyun yazabilmesi için, onun ruh dünyasını çok iyi anlaması gerekmektedir. Batıda çocuklara yönelik tiyatro eserleri, çocuk psikologları, pedagoglar, sosyologlar, oyuncular ve yönetmenlerin işbirliği ile yazılmaktadır. Bizde de buna benzer ekip çalışmalarının yapılmamış olması, yazılan eserler, çocukların zevk dünyalarına hitap etmemektedir.

Çocuk genel kavramı içerisinde yer alan yaş grubunun da kendi içerisinde farklı özellikleri bulunmaktadır. Biz çocuk ve tiyatro ilişkisini üç ana grupta değerlendirmekteyiz.

1. Grup (Okulöncesi 0-6 yaş): Bu yaş grubuna dahil çocukların en önemli özelliği, bir oyunu seyretmek yerine, kendileri oyuna katılmayı isterler. Bu yüzden sahne, ortada ve çocuklarla iç içe olabilecek şekilde düzenlemelidir.

Oyuncular, çocuklara duygusal yönden değil, onlara sevgiyle yaklaşmalıdır.

Oyunda kullanılacak kostüm ve dekor, olabildiğince sade olmalı, aşırılıktan ve karmaşıklıktan uzak durulmalıdır. Bu yaş grubuna yönelik oyunlarda önemli olan, çocuğun kendi hayal dünyasını da kullanmasına imkan tanımak ve kendini oyun içinde hissetmesini sağlamaktır. Bazen çocukların da oyuna katılması için, dolaylı mizansenler hazırlanır ve bu yaş grubu çocukların oyunda paylaşımcı olma istekleri de göz önüne alınarak, onların oyuna katılması sağlanır. Ancak, bazen bu gibi durumlarda bazı aşırılıklara kaçılır. Çocukları oyuna çekmek, onların da oyuna katılmalarını sağlamak için, aşırılıklardan uzak durulmalıdır. Çünkü, bu yaş grubu çocuklarında sürekli bir denge anlayışı hakimdir.

2. Grup (İlköğretim birinci kademe 8-12 yaş): Bu yaş grubu çocukların eğilimleri içten dışa doğrudur. Çocuk çevresiyle daha uyumlu ve onlarla ilişki kurma arzusu içindedir. Paylaşımcı ve paylaştırmacı özellikleri ön plana çıkmaya başlamıştır. Etrafında olup bitenleri nedenleriyle birlikte öğrenmeye ve kendince bir sonuca ulaştırma arzusu içinde olan çocuk, sadece gözlemci değil, aynı zamanda katılımcıdır. Öğrenme arzusu ile, akılina gelen veya kafasına takılan her türlü soruyu sormaktan çekinmez. Onun için, bu yaş grubu çocukların tiyatro ile uğraşmaları, onların dışı açılmalarını sağlamada önemlidir..

Yazılan oyun metnlerinin çocukların yaş seviyesine uygun olmakla birlikte, kurgusu sağlam olmalı, gereğinden fazla abartılara ve çocuksu davranışlardan uzak durulmalıdır.

3. Grup (İlköğretim ikinci kademe 12-15 yaş): Bu yaş grubundaki çocuklar, büyüklere yönelik tiyatro ile çocuk tiyatrosu arasında geçiş dönemini oluşturmaktadır. Diğer yaş grubuna bağlı çocuklarda oyunlar genellikle doğaçlama ve hayal ürünü iken, bu yaş grubunda oynanan oyunlar daha gerçekçidir. Bu gruptaki çocukların psikolojik özellikleri

de dikkate alındığında, değişken bir ruh yapısına sahip oldukları görölmektedir. Kimi zaman olgun, kimi zaman da çocuksu bir karaktere bürünebilirler. Tutarsızlıkların sık görölmesi, onlara yönelik yapılan her türlü sanat faaliyetinin özenli olmasını gerekli kılmaktadır.

Kendi yaptıkları işlerin beğenilmesini isteyen çocuklar, sahneledikleri oyunları büyüklerin izlemesinden ve onların beğenilerini almaktan mutlu olurlar.

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız yaş grupları ve bunların belirgin özelliklerinin dikkate alınması, çocuklara yönelik tiyatro eserlerinin başarısını artıracaktır. Günümüzde tiyatro, bir hayat tarzı haline gelmediği veya aileler tiyatronun önemini yeterince fark edemediği için, çocukların gelişiminde karşılaşılan olumsuzluklar gün geçtikçe artmaktadır. Aileden başlayan ve daha sonra okulda gelişmeye başlayan çocuk ve oyun ilişkisinin, bilimsel ölçüler içinde düzenlenmesi ile birlikte, sağlıklı bir neslin yetişmesinde önemli mesafeler alınacaktır.

Oyun her yaşta insan için önemlidir. Ancak çocuk için vazgeçilmez bir olgudur. Bu gerçekten hareketle, çocuğun oyun yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmak en kestirme yoldur. Batılı eğitimciler bunun önemini çok önceden keşfetmiş, eğitim programlarını bu gerçek ışığında düzenlemişlerdir. Bizim de, tiyatroyu bir sahne faaliyetinin dışında, çocuğun eğitiminin her safhasında kullanılacak bir öge olarak görüp, eğitim programlarımızı buna göre düzenlememiz gerekmektedir.

Kaynaklar:

- AND, Metin: “İlköğretimde Tiyatro”, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, S. 7, Ankara, 1978.
- AYRAL, Necdet Mahfi: “Çocuk Tiyatrosu”, Türk Tiyatrosu, S. 184, 1 Kasım 1945.
- EGEMEN, Ferih: “Çocuk Tiyatrosu 9 Yaşında”, Türk Tiyatrosu, S. 159, 15 Ekim 1943.

NUTKU, Özdemir: Sahne Bilgisi, 3. bs. Kabalcı Yayınları, İstanbul, 1989.

ÖZERTEM, Tekin: Türkiye’de çocuk Tiyatrosu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Eskişehir., 1992.

SEVİN, Nurettin: “Dramatik Duygu ve Çocuk” Türk Tiyatrosu, S. 112, 1 Şubat 1940.

STROWSKY, Fortunat: Tiyatro ve Bizler, Çev: Sabri Esat Siyavuşgil, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1990.

DEMİRAY, Kemal: Türkçe Çocuk Edebiyatı, 1975

OĞUZKAN, A. Ferhan: Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı, 1983.

**Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim
Fakültesi Eğitim Dergisi, C. 9, S. 1, Mart
2001**